

A Bethlen Gábor Alapítvány díjazottai 2008-ban

Bethlen Gábor Alapítvány 1980-tól, féllegálisan kezdte meg tevékenységét, főként az elcsatolt területeken élő magyarok támogatását. A korabeli pártállami rendszer urai különféle retorziókkal, cenzúrával, leváltással, állásvesztéssel büntették az általuk nacionalistának tartott társaság tevékenyebb vezetőit, akadályozták a BGA működését, amelynek engedélyezését 65 kiemelkedő személyiség aláírásával kérvényeztük. (Közülük immár több a halott: 34, mint az élő!) Az Alapítvány legális működését, őrlődő évek múltán, 1985 nyarán, miniszteri rendelettel hagyták jóvá.

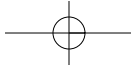
A Márton János agrár-közgazda elnökletével, Nagy Gáspár titkárolásával megalakult Kuratórium akkor – jelentős pénzüsszeggel járó – Bethlen Gábor-díjat létesített, a magyarság szolgálatában és a Közép-európai népek együttműködésében élenjáró személyek elismerése, illetve megismertetése céljából. Az első Bethlen-díjas, Domokos Pál Péter csángómentő-néprajztudós 1986-ban, még a Hazafias Népfront egyik júniusi rendezvénye keretében a Vakok Intézetében vette át kitüntetését egyik alapítónk, Csoóri Sándor és a kuratórium elnöke, Márton János kezéből.

1987 óta mindig első alapítónk, Illyés Gyula születésnapján, önálló díjátadó ünnepségen, méltó laudációk után, többnyire az Országos Széchényi Könyvtár Dísztermében adtuk át a Bethlen Gábor Alapítvány kitüntetéseit: a Bethlen Gábor-díj mellett,

- az 1988-ban létesített MÁRTON ÁRON-EMLEKÉRMET, Szervátiusz Tibor alkotását, amely pénzjutalommal nem járó erkölcsi elismerés;
- a Tamási Áron özvegye által 1990-ben alapított TAMÁSI ÁRON-DÍJAT, amelyről az adományozó által létesített, önállóan működő Tamási Áron-kuratórium dönt;
- 2006-tól, a kettős állampolgárság ügyében rendezett népszavazás kudarcára válaszul, új elismerésként hoztuk létre és adjuk át a Rieger Tibor alkotta TELEKI PÁL-ÉRDEMEMET, az Alapítvány „becsületrendjét”, az arra érdemeseknek.

A Bethlen Gábor Alapítvány kitüntetései a világ magyarsága körében igen fontos közéleti-kulturális jelentőségűek, mivel a díjazottak és közösségeik hazai és külföldi megismertetését is szolgálják. A díjátadó ünnepségen elhangzott laudációkat testvérintézményünk, a *Hitel* című folyóirat, rendszeresen közli, ezzel is segíti a magyar–magyar kapcsolatok erősödését, egymás megismerését.

A világ harminckét országából kikerült kitüntetettek mintegy kétharmadát ugyan is a mai ország határain kívül élő magyarok alkotják. Az Alapítvány negyedszázados fennállása óta máig, összesen 226 kitüntetést adományozott, amelyből mindössze 67 került a csonka hazába; hetvenhét az elcsatolt területekre; ötvenhárom a nyugati

magyar diaszpóra tagjaihoz, intézményeihez, Ausztráliától Skandináviáig, Dél-Amerikától és az USA-tól Nyugat-Európáig.

Eddig huszonkilenc – a magyar kultúrát népszerűsítő és a közép európai népek békes együttélésén is munkálkodó – külföldit is kitüntettünk. Így például a lengyel Zbigniew Herbertet, a cseh Bohumil Hrabalt, az ukrán Jurij Skrobinecet, a szlovén Veno Taufert, a szlovák Lubomir Feldeket, a horvát Nedjeljko Fabriót és másokat; köztük osztrák, szerb, román, bolgár, sőt japán, holland, belga, egyesült államokbeli, német, dél-tiroli személyiségeket is jutalmazott a külföldön is elismert Alapítványunk. Jelmondatunkat a nagy fejedelemtől kölcsönöztük: „Mi minden erőt, ami a haza javára akar és tud lenni, nem eltiporni, hanem gyüvé fogni kívánunk.”

Ismeretes, hogy *2007-ben díjátadó ünnepségünket nem tudtuk megtartani, e folyamat megszakadt*. Ennek okait akkor taglaltuk, a *Hitel* 2008. évi 1. száma nagy részét közölte is. Majdnem oda jutottunk, mint az Illyés Alapítvány, a HTMH, a Teleki Intézet és több más megszűntetett, vagy megszűnt hozzánk hasonló célú intézmény. *A Kuratórium azonban a túlélésre szavazott*, ezért tartjuk e rendhagyó díjátadó ünnepségünket december 5-én, itt, az ELTE Állam és Jogtudományi Kara Dísztermében, ahol a jövőben igazságot szolgáltatók is átveszik diplomáikat.

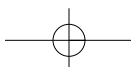
BAKOS ISTVÁN

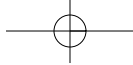
Bethlen Gábor-díjasok

ERDÉLYI GÉZA

Dr. Erdélyi Géza püspök úrban a Bethlen Gábor-díjazottak között egyben a kisvárdai Tőkés László Alapítvány, valamint a Királyhágómelléki Református Egyházkerület Pro Ecclesia-díjának kitüntetettjét köszönhetjük egy személyben. Személyiségének és szolgálatának igei jellemzésekképpen hadd idézzem a *Cselekedetek könyvét*, melyen legutóbbi kötetének a címe is alapul: „Hanem vesztek erőt, minekutána a Szentlélek eljő reátok, és lesztek nékem tanúim... a földnek mind végső határáig.” (Csel. 1,8). Istentől származik az erő, és ez az erő teszi képessé Erdélyi Gézát a tanúságtételre. „Isten embere” ő – a Biblia kifejezésével élve. Mózeset nevezi a *Zsoltárok könyve* „Isten emberének”, Mózeset, akit Isten elküldött szorongattatott népe megmentésére. Tehát küldőjétől, a fenséges úrtól származik „Isten emberének” mandátuma, akitől az erőt is veszi. Ez az erő erőt jelent az erőtelenségben – amint az apostol fogalmaz: „az én erőm erőtelenség által végeztetik el” (2. Kor. 12:9) –, a kisebbségi lét és az emberi gyarlóság eredendő gyengeségében.

„Mandátumról” lévén szó, azt is határozzuk meg, hogy: Mi a küldetése Isten emberének? Mindenekelőtt az igehirdetőt, a jeles igehirdetőt tisztelhetjük Erdélyi Gézában. Nincs meg a régi becsülete az igehirdetéseknél. Hajdan kitüntetett műfaja volt az írástudóknak, aztán a világ szekularizálódásával párhuzamosan háttérbe szorult, és odalett az igehirdetés tekintélye. Ezért nagyon fontos, hogy új igehirdetői támadjanak

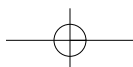
az Istennek. Hiszen végül is, statisztikailag nézve, egy nemzet körében mégiscsak az ige hirdetést hallgatják a legtöbben napról napra, vasárnapról vasárnapra. Tehát egyáltalán nem mindegy, hogy mivel tápláljuk igehallgató népünket. Erő és tanúságtétel. Tanúságot tesz Erdélyi Géza küldő Istenéről, az Ő akaratát és kegyelmét, Istennek csodálatos dolgait hirdeti alkalmas és alkalmatlan időben, hogy akik ezt az Igét meghallgatják és befogadják, Isten kegyelmét elfogadják – azok éljenek, és meg ne haljanak, boldoguljanak és üdvözüljenek.

Természetesen feltehetőleg a következő kérdés: Hol tölti be küldetését, hova szól Erdélyi Géza a mandátuma, hol képviseli Isten ügyét? Nem akárhol! A Felvidéken, az elszakított területek egyikén, a határon túli részeken. Bibliai képekkel élve: „a pusztaságban”, Isten népe vándorlásának helyszínén; „a babiloni fogságban”, mely rendre megismétlődik az emberiség és a népek történetében; a szétszakadt Izráelben – olyan értelemben, hogy a mi hazánk is sokfelé szakadozott. Ilyenképpen jellemezhetjük küldetésének a területét Szlovákiában, „Szlovénkóban” – hogy stílusosan fogalmazzak. Kísértésben, elnyomatásban, magyarellenes légkörben, a posztkommunizmus időszakában; Felvidéken vagy Gömörország „holt-tengerében”. Ez utóbbi kifejezés Makkai Sándortól származik, aki kisebbségi sorsunk vonatkozásában egy helyen úgy fogalmazott, hogy számára Erdély ügye nem annyira politikai, mint inkább erkölcsi kérdés. Mi is ilyen értelemben végezzük közéleti, politikai tevékenységünket, lehetőleg a pártpolitika fölé emelkedve, erkölcsi kötelességünknek ismervén népünk szolgálatát.

És az ige hirdető mellett a tudós teológust, az egyházi vezetőt – püspököt –, a közéleti embert, a művészettörténészt, az író-tanúságtételt Erdélyi Géza személyében. A tanúságtétel előbbi értelmében az is „ige hirdetés”, amit ezekben a minőségeiben végez. Tanúságtétel és szolgálat, népének és egyházának szolgálata az ő hivatása valamennyi területen: saját gyülekezetében, Rimaszombatban, a felvidéki Evangéliumi Református Egyházban, a szlovákiai társadalomban, elszakított magyarsága körében, valamint az egész Kárpát-medencében, ahol az Ige gyógyító üzenetét hirdeti. Egyik ige hirdetése, mely az előbbieken említett könyvében olvasható, a harmincnyolc éve beteg emberről szól. Ez a beteg ember a Bethesda tavában nyer gyógyulást. Saját gyógyulásunk képét láthatjuk és remélhetjük Krisztus csodatételében.

Éppen ma került sor az Andrássy úton egy rendkívüli sajtófogadásra, mely „Trianon gyógyításáról” szólt. Igen, gyógyulásra van szüksége ennek a népnek, mert Trianon sebei ma is elevenek. És ameddig a gyógyulás be nem következik, addig csak olyan dolgok történhetnek, mint 2004. december 5-én, a fájdalmas emlékü népszavazás alkalmával, melyek semmi jóval nem kecsegtetnek. Ennek a népszavazásnak az emléknapiján Petőfi Sándorral fogadjuk meg, hogy „lemossuk a gyalázatot”, és hirdessük Erdélyi Gézával együtt, hogy: „Kelj fel és járj!” „Talpra magyar!”

Ezékiei örállóként ennek az üzenetnek a hirdetése isteni feladatunk. Gömörországban egész országunk és nemzetünk helyzetének képe rajzolódik ki, mondom a helytörténész Erdélyi Géza szemével nézve. A protestáns Gömör helyzetét, sorsát említett kötetében, annak egyik tanulmányában ekképpen foglalja össze: „virágzás, romlás és reménység”. Tompa Mihály szellemi örököséként, a „negyven

prédikátor” apostoli szukcessziójának hordozójaként egyházában és felvidéki magyar nemzetrésünk közösségében végzi szolgálatát, hirdeti a gyógyulás ígét és szolgálja elesett népét.

Ezen túlmenően, Erdélyi Géza szolgálati és munkaterületei közül külön is ki kell emelnünk, hogy elnöke a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának, alelnöke volt a Magyar Reformátusok Világszövetségének, és a Magyarok Világszövetségében is tisztséget viselt. Ezekben a tisztségeiben is egyfelől Felvidékért, népéért, egyházáért járt és jár követségben, másfelől egyetemes magyarságunk és anyaszentegyházunk szolgálatában „forgolódik”. Külön öröm számomra, hogy a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspökeként is méltathatom őt, hiszen a Szlovákiai Református Keresztény Egyház 2000 – a Magyar Millennium óta – testvéregyháza partiumi egyházkerületünknek.

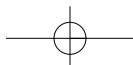
Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy Erdélyi Géza egyik alapítója a felvidéki magyar Selye János Egyetemnek, amelynek létrejötte megelőzte az erdélyi magyar állami egyetem létrejöttét, hiszen nálunk még ez ideig „csak” egy, a Partiumi Keresztény Egyetemet és a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemet magában foglaló magánegyetemi hálózatot sikerült létrehozunk.

Végezetre hadd idézzem Felvidék jeles püspökének közéleti-egyházi tevékenységére vonatkozó összefoglalómat, mert annál találóbbat ma sem tudok mondani, mint amit *Erőt kaptok és tanúim lesztek* című kötetének zárszavában fogalmaztam meg:

Erdélyi Géza „Kárpát-medencei magyar – református – sorsközösségünk és közérdekű küzdelmeink tanúságtevőjeként az Európai Unió brüsszeli fórumán is ugyanazt mondja és képviseli. »A döntő kérdés nem az, hogy politizáljon-e az egyház, hanem az, hogy miként politizáljon...« – vallja hitünk tanításával és hagyományaival egyező módon. A kétségeskedőknek és a szűkkeblű kegyeskedőknek pedig világosan megmagyarázza, hogy: »az egyháznak éppen a bűn miatt kell a politika területén is hallatnia a szavát«. Ezzel a meggyőződéssel lép fel, ha kell, a hírhedt beneši dekrétumok ellen, és száll síkra az igazságtételért, mely '89 óta még mindig várat magára. Isten igazságába vetett bizalmát Európára is kiterjeszti, amikor is elképzelhetetlennek tartja, »ha bármilyen oknál fogva éppen az Európai Unió mentené át a XXI. századba a XX. század szörnyűségeinek igazságtalan következményeit«. »Mit ér az ember, ha magyar, ha református?« – teszi fel egyik igehirdetésében a kérdést Erdélyi Géza. »Mennyit ér a testvér?« – erre a kérdésre keresi a választ a 2004. december 5-i népszavazásra tekintő budapesti prédikációjában. [...] »Mennyit ér a földműves munkája?« – kérdezi egyik interjújában, a szántóvető metaforájával szólva. »A földműves rangja és tiszte maga a kenyér« – olvassuk válaszában.” Igen, mert kenyeret ad az éhezőknek, s ezáltal máris „az élet kenyérére”, életünk Krisztusára utal, aki önmagát adta érettünk. „Boldogok, akik éheznek az igazságot, mert ők megelégtettek” – valljuk Jézus szavával (Mt. 5,6).

Ezzel az ígével, dr. Erdélyi Géza mélyenszántó igei és nemzeti gondolataival zárom méltatásomat, tisztelettel ajánlva Őt gazdag életművéért a Bethlen Gábor-díjra.

TÓKÉS LÁSZLÓ

RÓZSÁS JÁNOS

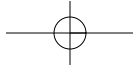
Rózsás János életútjáról és munkásságáról nem lehet önmagában beszélni. Minden ember benne él életidejének történelmében, de vannak, akiknek olyan sors adatik, amelyben meghatározóvá válik, a személyiség szempontjait és érdekeit tekintve szinte kizárólagossá a történelmi kényszerek sorozata. Ilyen meghatározó Rózsás János számára a XX. század.

Most, amikor Bethlen Gábor-díjat kap, szólni szükséges először magáról a nagy fejedelemtől. Nem azért, mintha sorsa, életútja bármiben is rokon lehetett volna Rózsás Jánoséval, hanem azért, mert a történelmi helyzet volt rokon, s nemcsak a magyarság, hanem az egész tágabb régió számára. Két pogány között kellett helytállani s megmaradni a XVII. században, s nem volt ez másként a nemrég lezárult XX. században sem. Bethlen Gábor minden idők egyik legnagyobb magyar államférfijaként tette ezt. Rózsás János kisemberként, a milliók egyikeként indult neki az életnek, s talán így is folytatta volna, tisztviselőként vagy tanárként, ha nem szól közbe a történelem, s válik ezáltal előbb lassú halálra ítélt ártatlan áldozattá, majd a történelem epizodistájaként is fontos személyiséggé: a XX. század valódi arcának tanújává, a szörnyűségek hiteles megörökítőjévé.

Nehéz lenne megmondani, hogy melyik volt az emberiség vagy akár csak Európa történelmének leggyalázatosabb évszázada. A XX. század azonban bizonyosan az elsők között van. S különösen komorrá az teszi, hogy rendre az emberiség boldogulását, a Kánaán közeledését hirdette, a szabadságot, a testvériséget, az egyenlőséget, s közben mindezeknek az ellenkezőjét gyakorolta. Pedig az egyre halmozódó tudáskincs sokféle bajra kínálhatott volna megoldást.

Egy évszázada ragyogó elmék gondolták azt, hogy világforradalomra van szükség, méghozzá a marxizmus alapján, s akkor majd elindulhatunk az eszményi társadalom felé. A szocializmus azonban nem azonos a bolsevik diktatúrával. Az a furcsaság következett be, hogy a nyugat-európai polgári társadalmak többet hasznosítottak az őket bíráló marxi elképzelésekből, mint a magukat kommunisztáknak valló pártok. Így abban némileg igazza lett Marxnak, hogy a társadalom szerkezete elsőként a fejlett nyugati kapitalizmus viszonyai között fog jó irányban megváltozni. A leninizmus azonban megteremtette a bolsevizmus politikáját, a totális terrort, s ezt fokozta az eszelősségig a sztálinizmus. Elődeink azt hitték, hogy annak idején a Nagy Francia Forradalom örök időkre megtanította az emberiséget arra, hogy a terror nemcsak a közre, hanem forradalmár híveire is veszélyes, s így politikailag többszörösen káros. A bolsevisták azonban a hatalmat teljesen birtokolva sem csillapodtak le, s mivel egymás közt viaskodtak a nagyobb hatalomért, mindenkiben az ellenséget keresték. Így válhattak ellenségé 1944-ben, 1945-ben azok az ártatlan és szerencsétlen magyar hadifoglyok is, akik közé az akkor tizennyolc éves Rózsás János is tartozott.

Nem tudom, hogy a XX. század különböző szakaszait átélő nemzedékek közül melyiknek a sorsa a leginkább száanalomra méltó. Csak abban vagyok bizonyos, hogy irigyelni egyiküket sem lehetséges. A legidősebbeknek jutott először a kivándorlás, az-

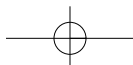
tán az I. világháború, a hadifogság, a gyászos forradalmak, Trianon, a gazdasági nyomor. A következőknek a gazdasági világválság, a II. világháború, ismét a hadifogság, a láger, a fényes szellők reménykedésére a Rákosi-kor. 1956 forradalmi napjai után pedig ismét a diktatúra, amely a hatvanas évek végére megszélidülve ugyan, de továbbra is diktatúra maradt, a szovjet tábor „legvidámabb barakkja”. Az ezredváltás idejére pedig megélhettük azt, hogy korántsem jutottunk el a „legvidámabb kapitalizmusba”, sőt. A globalizmus szinte jobban fenyegeti nemzeti létünket, mint egykor a török, majd a Habsburg-birodalom, mint Trianon, mint a szovjet rendszer.

Miért szükséges Rózsás Jánost méltatva néhány percben történelmi áttekintést adni? Éppen a XX. század súlyos öröksége miatt, amelyet ma már egyre kevesebben tartanak számon, egyre kevesebben éltek meg mindennapjaikban. Évtizedeken át hirdették, tanították az óvodáktól az egyetemekig a szovjet rendszer nagyszerűségét, s közben a sztálinizmust azzal intézték el, hogy az nálunk, Magyarországon csak két-három évig tartott, de szembenéztünk vele, s hogy „akkor is a szocializmus épült”. De miféle? S hová lett?

Emlékszem ifjú koromból Szoltsenyicin kisregényének hazai megjelenésére, a szellemi izgalomra. Emlékszem Lengyel József elbeszéléseire, s arra, hogy neki sem jelenhetett meg minden írása. S arra is, hogy a szovjet rendszert bírálni soha nem lehetett. Következésképpen még az érdeklődő és kritikus szemléletű ember is csak hézagosan juthatott információkhoz. Ezek áramlása csak 1989 táján indulhatott meg, akkor viszont mindez már egyre kevésbé érdekelte a tömegeket. Azóta még kevesebb a figyelmük. Szemükben mindez történelemmé vált, tehát lezárt múlttá. Nem olvasnak, nem tájékozódnak, pedig példaként éppen Rózsás János könyveiből nagyon sok mindent megtudhatnának s átélhetnének.

Egy önmagára figyelő, sorsával törődő nemzetben azonban a múlt soha nem zárható le teljesen, hiszen onnan vezet út a jelenbe, majd a jövőbe. Ha elfeledjük múltunkat, ha nem hasznosítjuk elődeink tapasztalatait, veszendőek leszünk. Ne higgyük azt, hogy a történelem nem ismételheti meg önmagát. Naponta szembesülhetünk a munkanélküliséggel, a hajléktalansággal, a nyomorral, s világszerte az erőszakkal, a terrorral. S naponta azzal a harsogó nézettel, amely szerint a lakosság nem megvetendő része reakciók, idegengyűlölő, szinte fasiszta. Mivel szidalmazta, miért ítélte el a szovjet katonai bíróság kilenc évre Rózsás Jánost? Azzal, hogy fasiszta, hogy kémkedik, hiszen még németül is tud, hogy rátámadt a Szovjetunióra. Mintha ő robbantotta volna ki társaival a világháborút. Pedig csak egy tizennyolc éves ifjú volt, akit besoroztak egy leventeszázadba 1944 szeptemberében. Decemberben esett hadifogságba, s kilenc év múlva térhetett vissza hazájába. S bizony még szerencésnek is mondhatta magát, hiszen mind a hadifoglyok, mind a kényszermunkára ítélték közül nagyok sokan elhaláloztak az embertelen körülmények miatt.

Én mindig nagyra értékelttem Lengyel Józsefnek a személyi kultusz korszakát feltáró írói munkásságát. Ő azonban mindvégig hívő kommunista volt, s arra törekedett, hogy átlépjen – ideológiai és esztétikai értelemben is – a történések tárgyiaságán és általános érvényességén. Rózsás János – akárcsak Szoltsenyicin – nem ezt teszi. Önéletírásában ő bizony végigköveti – egyetlen ember nézőpontjából –

mind a kilenc évet, s így tud adni teljességre törekvő körképet. A *Keserű ifjúság* és az *Éltető reménység* egyrészt azt tanúsítja, hogy abban a világban nem lehetett emberhez méltóan élni, de mégis arra kellett törekedni, hogy megőrizze magát az ember. Nálunk az ötvenes években volt egy jelszó, amely szerint „a munka becsület és dicsőség dolga”. A GULAG-regények ennek az ellenkezőjét bizonyítják, akárcsak a német lágerekről szólóak: vannak korok és helyzetek, amelyekben nincs fontosabb, mint a törekvés az élet megőrzésére. Oly módon kell azonban ezt tenni, hogy az ember megőrizze a személyiségét, hogy etikus lény maradjon. S a rabság körülményei között az etikus lények segíteni is tudják egymást. Sokaknak segített Rózsás János is, legfőképpen nyilván gyorsan gazdagodó orosz nyelvtudásának köszönhetően. És sokan segítettek neki is, hogy életben maradhasson. A lágerélet krónikája tehát egyrészt tárgyiasan előadott tényanyagával hat, másrészt az ezen átsugárzó etika erejével.

Rózsás Jánost nagyszerű memóriája is segítette. S türelme: kivárta az idők jobbra fordulását, hogy önéletírása, ez a pótolhatatlan történelmi dokumentum megjelenhessen. Közben ellenállt a szirénhangoknak: ha megírt volna Moszkvának egy kozmetikázott lágerregényt, nagy sikert arathatott volna vele. Ő azonban azt tekintette mindenkori kötelességének, hogy az igazat írja meg, valamint hogy sorstársainak sokaságát szolgálja. Ezért készült el a *Duszja nővér*; az azóta is gyarapodó *GULAG-lexikon*, ezért írta meg a *Leventesors* című könyvét, s megannyi rövidebb munkáját.

Rózsás János életútját – vezetéknevével ellentétben – balsors övezte sokáig. Kerestnevének, a Jánosnak viszont az a jelentése, hogy Isten kegyeltje. Az a személy, akit Isten kegyelme kísér. Kívánom, hogy így legyen ezután is.

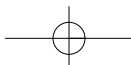
VASY GÉZA

Márton Áron-émlékérmesek

KISS JÓZSEF

Nagy örömmel mutatok be önöknek egy kiváló embert és pedagógust, a marosvásárhelyi Bolyai Farkas Líceum tanárát. A bemutatásomat segíti, hogy Kiss József tanár úr, sokak kérésére, *Közjóra születni* címmel megírta a marosvásárhelyi kollégium viszontagságos éveinek a történetét, benne a saját szerepét.

1946-ban kezdett dolgozni mint bennlakásos felügyelő, s közben '48-ig biológia-kémia szakon elvégezte az egyetemet. Ekkoriban kezdődik el a nagymúltú Református kollégium felszámolása. Először a nevét veszik el: 2. számú fiúliceum lesz, majd '52-től Rangheit Josif neve fémjelzi az intézményt. Megjelenik a tisztogató bizottság: a tanárok magatartását 1940-ig visszamenőleg megvizsgálják, a 31 tanárból csak 8 maradhat a helyén. A diákok engedélyt kapnak arra, hogy beleszóljanak a tanárok munkájába, de tisztelettudók, nem nagyon élnek ezzel. Ekkor úgy akadályozzák a minőségi oktatást, hogy hét iskolát telepítenek be a kollégiumba, szabad kezét adva nekik érdekeik érvényesítésére. A káosz leírha-

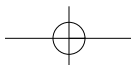

tatlan. Ekkor kezdődik a 300 éves herbárium kálváriája is. Kiss tanár úr véletlenül meghallja, hogy a sportiskola igazgatója kiadja a parancsot a herbáriumokat is tartalmazó szekrény kiürítésére, a benne levő holmit szórják csak ki az udvarra, majd másnap elviszik a zúzdába. Megrémül, csak egy éjszaka van a cselekvésre. Megvárja, míg mindenki elalszik, a szekrényből kiment a 12 vastos kötetet, és elrejt a természetrajzszertárban. Később a hét legértékesebbet egyenkint hazaviszi a lakására, ötöt pedig a szertárban a régi térképek közé rejt, hogy ha véletlenül keresnék, tudjon mutatni valamit. Ez az öt természetesen eltűnt, a hét értékesebb gondos ápolásának köszönhetően megmaradt, de nagy értéke miatt még 2003-ban is, amikor visszaadta, csak a Teleki tékába merték elhelyezni. Az intézet legnagyobb, pótolhatatlan kincsét mentette meg, embernek kellett ehhez lenni.

A 400 éves évforduló környékén, 1957-ben kicsit csökkent a nyomás. A álszent kormányzat is tudta, hogy az európai kulturális élet fokozottan figyel Marosvásárhelyre. Kozma Béla igazgatónak ekkor sikerül megszabadulni a Rangheít névtől, és a Líceum felveheti volt diákja, 47 évig tanára, a mindig is szellemi mintaképnek tekintett Bolyai Farkas nevét. Az örömiük azonban nem sokáig tartott: megjelent a rettegett Banc elvtárs. Szerinte mindenki bűnös az iskolában, de a főbűnös az igazgató a Bolyai névért, hamarosan ki is üldözte az intézetből. Közben a líceum leépítése tovább folyik. A 37 osztályból már csak 26 az övék. Mindent megsemmisítenek, ami az intézmény múltjára emlékeztet: leszedik a táblákat és megtiltják újabbak készítését, betiltják a kisharang és az orgona használatát, nagyrészt eltűnnek a magyar feliratok, leszedik és összetöretnek az emlékeket felidéző márvány táblákat, de ezt Kiss tanár úr és csapata megakadályozta, a táblákat nem törik össze, elrejtik ajtók közé és fogasok mögé úgy, hogy 40 év múlva elő lehetett venni, és restaurálás után visszakerülhettek a régi helyükre. Mindennapjaik ilyen kisebb és nagyobb hősiességek sorozatából áll, hogy megtarthassák iskolájuk és a Bolyaiak szellemét.

A legapróbb dolgokba is beleszóltak. Elrendelték például, hogy az iskola frontján levő feliratott le kell cserélni. Azt viszont elfelejtették megmondani, hogy mire. Nyilván azt szerették volna, hogy csak román legyen, a líceum szót hagyják ki. De mivel ezt nem mondták, Kiss tanár úr irányításával másnap az eredeti feliratott írták ki – kétszer akkora betűkkel, és az állványzatot gyorsan elbontották.

Sokat jelentett a tanári karnak a szülői munkaközösség segítségével. Tudták, hogy nevelésük csak akkor lehet eredményes, ha a szülők és az iskola összedolgoznak. A tanár úr, mint a munkaközösség elnöke, minden tervét egyeztetette a szülőkkel, így az önálló, diák kutató labor létesítését is. Ez fantasztikus pedagógiai lelemény! A líceum udvarán levő romos üvegházat a szülőkkel és a diákokkal felújították, és berendezték a diákok számára önállóan használható laboratóriummá. Nyolc témából lehetett választani, amelyek mind a város és környéke növényeinek és vizeinek a vizsgálatával foglalkozott. 180-an jelentkeztek munkára, de csak 140-nek tudtak helyet biztosítani. A diákok munkája a várost, sőt a sajtót is felrázta, több dicsérő cikk jelent meg eredményeikről, aminek a következtében pedig váratlan minisztériumi ellenőrzés. Hibát nem találtak, dicséretben részesítették őket, de a következő évben már egy másik iskolának adták át a kiemelt biológiai oktatást. Ez nagy

elkeseredést keltett, nem maradt más, csak a felszámolás, ami hamarosan be is következett. De Kiss tanár úr nem csüggedt. Tudta, ahogy ma tanítunk, olyan lesz a holnap. Nyári táborozásokat szervez, előadásokat tart a nagy elődökről, a líceum történetéről. A legnagyobb megaláztatások mellett is mindent megtesz a diákjaiért. Mai fülnek már hihetetlen sértéseket is elviselt. 425 éves jubileumi ünnepség szónokául a tanári kar őt jelöli. A színpadra lépés előtt 5 perccel közlik vele, hogy nem tarthatja meg az előadását, mert nem párttag. El tudom képzelni, hogy valóban akkor csak egy párttag tarthatott ünnepi beszédet, de azt nem, hogy negyven éve az intézetben tanító tanárról nem tudják, hogy nem párttag.

Mintahogy azt is nehéz elképzelnünk, hogy még a nyolcvanas években sem engedélyezik Marosvásárhelyen a végzett diákok találkozóját, az első ilyen összejövellt 1985-ben Csíkszeredán tartják, ahol az ünnepi beszédet természetesen Kiss tanár úr mond. Beszédében külön hangsúlyozza a tradíciók őrzését és a nagy elődök példáinak követését. 1986-ban ment nyugdíjba, és ettől kezdve mint az Öreg diákok Barátok Köre valamint a Bolyai Alapítvány vezetőségi tagja, illetve az elnöke elsősorban az iskolamúzeumot, amelyben a megmaradt múlt, valamint az elpusztított emlékek másolatait gyűjtik össze, így került oda nemrég az iskola címerének és pecsétnyomójának másolata is. Mi az, ami mindehhez erőt ad: én úgy hiszem a pedagógushit, ami mindig feltételezi, hogy az emberek az eddiginél különbözőbbé nevelhetők és az eddiginél többre taníthatók.

Végezetül egy örömhír: a kollégium újból magyar és református. Én remélem, hogy ez a nagy öröm és ez a mai alkalom is, a Márton Áron-díj a sok megaláztatás ellenére is meggyőzi a tanár urat, hogy csak így volt érdemes élni.

NÉMETH ÁGNES

BÁBEL BALÁZS

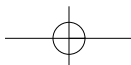
„Isten országáért” – azaz latinul Pro Regno Dei – ez dr. Bábel Balázs kalocsai–kecskeméti érsek jelmondata és hitvallása. Itt a Földön természetesen nem lehetséges megvalósítani Isten országát – de érsek úr szerint mindig törekedni kell a lehetetlen elérésére, és ebben az esetben a lehetséges legjobb célok is elérhetők. Ez az emberfeletti küzdelem, ez a tökéletességre való törekvés jellemzi dr. Bábel Balázs eddigi életútját. Ezért a tökéletességre való törekvésért óriási munkát kell vállalni: dr. Bábel Balázs érsek mindenekelőtt a püspöki teendőket látja el az egyházmegyéjében, rendben tartja a gazdasági, oktatási és szociális ügyeket, és évente mintegy száz személyi döntést hoz annak érdekében, hogy az egyházmegye plébániáin zavartalan legyen a lakossági hitélet. Mindemellett tudós teológus és a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Ökumenikus Bizottságának az elnöke. Keresi a keresztény testvéregyházakkal az együttműködés lehetőségeit, rendszeresen értékeli az ökumené helyzetét, vizsgálja azokat az új ökumenikus lehetőségeket és formációkat, amelyek által a Krisztusban való egység megélése intenzívebb, a közös tanulmányi munka tudatosabb és a szekularizált világ előtti egységes bizonyosságtétel meggyőzőbb lehet. Megalakulásától kezdve tagja az Ökumenikus Baráti Társaságnak, tagja az *Ökumené* folyóirat szerkesztőbizottságának.

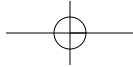

Az ökumené jegyében folytatott teológiai munkájának részleteiről a szentatya is érdeklődik. Bábel Balázs érsek elmondta, hogy XVI. Benedek pápánál tett látogatása során beszámolt a Biblia évének sikeres ökumenikus megrendezéséről, az Ökumenikus Charta elfogadásáról, a Nagyszebeni Nagygyűlésen való részvételről, az Ökumenikus Imahét évenkénti közös előkészítésének és megszervezésének gyakorlatáról. Jelezte, hogy a hamarosan induló úgynevezett Szent Pál-év programsorozatához a testvéregyházak is sokféleképpen csatlakozhatnak. Az ökumené jegyében szentelte fel a kiskunhalasi kórház épületében kialakított új kápolnát idén nyáron érsek úr Boldog Batthyány-Strattmann László emlékére és tiszteletére. A katolikus szertartást követően a jelenlevő testvéregyházak képviselői is imádkoztak a betegekért és orvosaikért.

A tökéletességre való törekvés velejárója, hogy tudomásul kell venni, miszerint az igazi keresztények mindig kisebbségben lesznek a világon. Érsek úr szerint az emberek mindig a kisebb ellenállás irányába mennek. Amíg világ a világ, a szórakozóhelyeken mindig többen lesznek, mint például egy matematika-klubban vagy a templomokban. Érsek úr a Magyar Katolikus Püspöki Kar Kultúra és Tömegtájékoztató Bizottságának a tagja, és ilyen minőségében közvetlenül szembesül a hazai média többségének erkölcsromboló szerepével. Ma a televízióból az élvezetek hajhászása, az örömszerzés, az anyagi javak hajszolása mint cél jelenik meg az emberek számára. Nincs helyük a példás életet élő családoknak, azoknak, akik képesek más utat járni, mint az úgynevezett fogyasztói társadalom tagjai. Természetesen nem szabad belenyugodnunk ebbe a helyzetbe, és a térítői munka annál magasabb, minél kedvezőtlenebb körülmények között végzik.

A keresztény felekezetekkel való együttműködés a teológiai tudás mellett rugalmasságot és kompromisszumkészséget követel meg érsek úrtól – de ez a kompromisszumkészség nem jelentheti az alapvető erkölcsi és hitalapelvek feladását. Bábel érsek úr több esetben is idézte II. János Pál pápát, aki szerint a katolikus egyháznak Mórus Szent Tamás a példaképe, a politikusok védőszentje, akinek vértanúhalála a sérthetetlen lelkiismeret méltóságának a kifejeződése. Mórus Szent Tamás elutasított minden kompromisszumot, ami a lelki elnyomást lehetővé tette volna egy világi hatalom, a király részéről. Miben lehet összegezni érsek úr felfogását a politikáról és erkölcseről? A politika a közjó okos szolgálata. A kormányzók és kormányzottak közötti igazmondás, a nyilvános adminisztráció áttekinthetősége, a közügyek szolgálatában a pártatlanság, a politikai ellenfelek jogainak tiszteletben tartása, a vádlottak jogainak védelme, a közpénzek becsületes és helyes kezelése, a vagyonszerzés tiltott vagy méltatlan eszközeinek, és a hatalom mindenáron való megtartásának és növelésének az elvetése. Valahányszor ezeket az alapelveket nem tartják tiszteletben – és sajnos, ma ennek lehetünk a tanúi –, meginog a politikai együttélés alapja, és fokozatosan az egész társadalmi élet válságba kerül és felbomlik. Mára a magyar nép kismizmizetté vált – mondta Bábel érsek –, közvagyonát eltékoztolták, az országot eladósították. Magyarországon sújtják a legnagyobb adók az egyre öregebb és betegebb társadalmat. Sokan majd azt mondják: mi köze az Egyháznak ezekhez a jelenségekhez? Miért nem szigorúan vallási dolgokkal foglalkozik? Azért, mert a mai időkre is megmaradt Szent István azon törvénye,

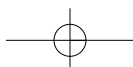

hogy az árvákat nem lehet kisémmizni – márpedig a most szülöttekre is hatalmas adósságterhet rakni egyenlő a kisémmizésükkel. Az egyház nem foglalkozik napi politikával, de a közéletet fontosnak tartja. Az egyház nem választható el a társadalomtól, hiszen abban él, abban alkot közösséget. Az evangélium értékrendje e világra is vonatkozik, éppen az olyan égető, erkölcsi kérdésekben, mint az abortusz, az eutanázia, a házasság felbonthatatlansága vagy a drog. Érsek úr az eutanáziával kapcsolatban leszögezte, miszerint az aktív eutanáziával a náci Németországra emlékeztető helyzet alakulhatna ki, mert orvosok dönthetnének arról, ki életképes, és az életellenes cselekmények legdurvább esetei is előfordulhatnának. Hozzátette: az élet szent, annak ura Isten, s az élet szentségét védeni kell.

Kommunikációs feladatai érdekében lépést tart a korrallal – például érsek úr állította össze a Biblia évében azt az Újszövetségre vonatkozó 100 kérdést, amit az internetre feltettek, és bármely hittantanár segítségére lehet.

Az 1980 óta működő Bethlen Gábor Alapítvány – a hazai és a külföldi magyarok áldozatkészsége, munkája révén – anyagi, szellemi és lelki támogatásával, díjaival úttörő szerepet vállalt és vállal a nemzeti összetartozás szolgálatában, a közép-európai szellemi együttműködésben, a mai határokon túl élő magyarság hazai megismertetésében, kiváló képviselőinek elismerésében, a magyar–magyar kapcsolatok ápolásában, a rendszerváltásban, s reményeink szerint nemzetünk jövőjének alakításában is. A Bethlen Alapítvány díjainak megítélése folyamatában a Kárpát-medencei magyarság érdekében végzett munkát hangsúlyosan figyelembeveszi. Bábel Balázs érsek rendszeresen látogatja a váradi egyházmegyét, és 2009 pünkösdjén az a megtiszteltetés éri, hogy vállalja a csiksomlyói szentmise celebrálását is. Nemrég meghívására felvidéki magyar papok látogattak Kalocsára. A lelkipásztorok megtekintették a könyvtárat, a Bibliakiállítást, a főegyházmegyei kincstárat, valamint az érseki palotát. A csoport tagjai főképp azok a lelkiatyák voltak, akik az Ipolynyéken rendezett II. Magyar Katolikus Nap előkészítésén fáradoztak, melynek vendége Bábel Balázs érsek volt.

Dr. Bábel Balázs érseket szoros szálak kötik mind a képzőművészetekhez, mind az irodalomhoz. A püspöki karban az Országos Egyházművészeti és Műemléki Tanács elnöke. Készséggel fáradozik tárlatok megszervezésén – például legutóbb nyáron a „Szent Pál a képzőművészetben” című kamarakiállítást nyitotta meg. Festmények, rézkarcok, ereklyetartók, plakettek, faszobrok szerepeltek a tárlaton, mind-mind Szent Pált ábrázolták. Érsek úr Szobrokat avat és szentel fel – ez év októberében a lakiteleki Népfőiskola Keresztény Panteonjában kerül sor Prohászka Ottokár püspök bronzszobrának felavatására. A szoboravatás ismét felelevenítette azokat a politikai körülményeket, amelyekkel már Prohászka Ottokár püspök is szembekerült. Ezzel az anarchista liberalizmussal küzdött az akkori és küzd a mai magyar társadalom is. Ennek előfutára volt 1918-ban Károlyi Mihály szomorú következményekkel járó országoslása, majd a Tanácsköztársaság vérgőzös rémuralma. Ennek az anarchista liberalizmusnak a jegyében diszkriminálják ma az egyházi iskolákat, és akadályozzák az erkölcsstan tanítását. Dr. Bábel Balázs érsek meggyőződése, hogy az alapvető erkölcsi alapelveket már fiatalon el kell sajátítani. Ma eljutottunk odáig, hogy eszmék nélkül él

a társadalom, kihunytak a nagy ideológiák: nem maradt más, csak a fogyasztás, a fiziológiai örömök, amelyek – napjainkban ez egyértelműen látszik – csődbe viszik a világot. Nem lehet a társadalmat jobbra tenni, ha nincs egy kötelező, az államhatalom által is támogatott erkölcsi javítási szándék.

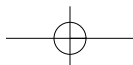
Érsek úr kulturális és művelődési tevékenysége kiterjedt az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének létrehozására és működtetésére. Ez az Egyesülés a rendszerváltás utáni években igen fontos tett volt, mert életre keltette az egykor fényes, aztán szinte megsemmisült vagy eltékozolt, de még a romjaiban, maradványaiban is gazdag, egyházi gyűjteményeket, s megteremtette az egyházi könyvtárak érdekképviselését. A következő évek feladata az állam és a szakma részéről, hogy az egyházi könyvtárak és gyűjtemények ismét elfoglalhassák méltó és megfelelő helyüket a nemzeti kulturális életben.

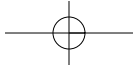
Érsek úr szorosan kötődik az irodalomhoz és a költészethez. Kitűnően elemezte József Attila istenes verseit, amelyeket méltatlanul mellőzött a költőt beskatulyázni kívánó szocialista irodalomtörténet. Bizony sokan nem tudják, hogy József Attila a *Csöndes estéli zsoltárban* egyszerű szavakkal vallja be: „Ó, Uram, nem bírom rímbe kovácsolni dicsőségedet.” A bensőséges elmélyülés és szolid könyörgésében ő az csak azt kéri az úrtól: „Ajándékoz meg csekélyke magammal engem!” A költő szerint az élet célja, valahogy megközelíteni az Istent, aki maga a végtelenség. „Óh boldog az, akinek van Istene” – mondja. József Attilával való kapcsolata még érsek úr gyermekkorában kezdődött, mert nagyon sokszor hallotta híres *Altató* című versének refrénjét: „Aludj el szépen, kis Balázs.” Később mint káplán megismerkedett Ottó Ferenc zeneszerzővel, aki a szegedi egyetemen évfolyamtársa volt József Attilának. Tőle tudja, hogy József Attila egyetemi jegyzetének borítójára ezt a mondatot írta: „Az Isten mindig mosolyog.” Bábel Balázs is mosolygós alkat, vallja, hogy „Nekünk hívó embereknek, óriási ajándékunk, hogy nem vagyunk mindig boldogok, de sosem vagyunk boldogtalanok.” Kopp Mária egy kutatás eredményére hivatkozva megjegyezte: a vallásos emberek derűsebbek, kiegyensúlyozottabbak és tíz évvel tovább élnek embertársaiknál. „Nos, ez a derű és finom humor átlengi érsek úr szentbeszédeit. Csak a tehetetlen lélek dühöng és gyűlöl – de ők, az Isten országának földi megvalósulásáért küzdők nem tehetetlenek, azaz soha nem is gyűlölnek senkit. Hiszen ha Isten velünk – ugyan ki lehet ellenünk?

Érsek úr irodalmi ismereteinek az elismeréseként is az ő beszédével kezdődött meg a pécsi bazilikában az a szentmise a múlt hónapban, amikor Janus Pannonius költőt és egyben volt pécsi püspököt újratemették.

Meg kell említeni, hogy érsek úr mondott szentbeszédet 2007. január 14-én Nagy Gáspár költőért bemutatott engesztelő szentmisén a budapesti Egyetemi templomban. Nagy Gáspár költő civil munkássága – mint alapítványi titkár – több évtizeden át szorosan kötődött a Bethlen Alapítványhoz.

Dr. Bábel Balázs érsek egyik szívügye az oktatás. Korábban dolgozott a váci Borromeo Szent Károly Papnevelő Intézet rektoraként és az Egri Hittudományi Főiskola levelező tagozatának igazgatójaként. A kisiskolák védelmében felszólalt az „Élőlánc a kisiskolákért” című konferencián az Országgyűlés Főrendiházi termé-

ben 2008 februárjában. „Roppant fontos – hangsúlyozta –, hogy megőrizzük a kisiskolákat, és élőláncot alkossunk értük, mert ha visszatekintünk magyar történelmünkbe, láthatjuk, hogy legnagyobbjaink sok esetben egy osztatlan kisiskolából kerültek ki; de volt egy karizmatikus tanítójuk, aki csoda dolgokat tett velük, talentumaikat felismerte, életével, jó példájával, biztatásával elindította őket a kamatoztatás útján a köz érdekében.”

Véleménye szerint a jó iskola nemcsak ismereteket ad át, hanem nevel is. A nevelésnek nagy fontossága van, mert önmagában a tudás – érsek úr szerint – nagyon kevés ahhoz, hogy jobbá legyen a világ. Az atombombát is tudósok találták ki, és a koncentrációs táborok létrehozói között diplomás mérnökök is voltak. A számítógépek vírusait jól képzett szakemberek szabadítják ránk. Ha meg is szerezzük a tudást – annak már korábban el kell dőlnie, hogy mivégre, milyen célból kívánjuk tudásunkat hasznosítani. Egykori híres oktatásrendszerünk mára nem tudja megtanítani az általános iskola ideje alatt írni, olvasni és az alpműveletekre a diákok jó részét, erkölcsi nevelés hiányában a pedagóguspálya életveszélyes foglalkozássá lett. A leszakadó falvakban munkahelyek hiányában itálba menekülnek az emberek. Az értelmiség jó része hallgat vagy kollaborál. Egy mondatral összefoglalva: a társadalom fizikai és mentális állapota egyre betegebb.

Van kiút a mai erkölcsi, társadalmi és gazdasági válságból – biztat minket a maga derűjével érsek úr. Csupán össze kell fognunk, gyakorolnunk kell a keresztény szolidaritást. Egy ember keveset tud tenni. De ha só és kovász módjára működnek az egyházközségek, akkor a környezetükben több dolog változhat meg pozitívan.

Mi az a többlet, amit az egyházi iskolák adni tudnak a tanulóknak? Oktatunk és nevelni szeretnénk, és elvetjük a semleges iskola csak informálni akaró célkitűzését. Egyébként teljesen lehetetlen – vallja – a világnézetileg semleges iskola. Sajnos, hátráltatja a fejlődést, hogy az állam diszkriminálja az itt tanulókat, kevesebbet kapnak a kiegészítő támogatásból a nálunk nevelkedő gyermekek, mint az állami intézményekben tanuló társaik. A tanítók munkájának az elismerése érdekében érsek úr megalapította a Kunszt József-díjat. Ő olyan kalocsai érsek volt, aki sokat áldozott a tanításra a XIX. század közepén. Ezt a díjat bizonyos szempontok alapján egyházmegyei, szerzetesi és önkormányzati iskolai tanár kaphatja.

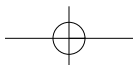
Most dr. Bábel Balázs kalocsai érsek kap díjat, Márton Áron-émlékérmét.

Isten éltesse – közöttünk – sokáig!

LEZSÁK SÁNDOR

S Z E N T E I M R E

A Márton Áron-émlékérem egyik várományosa, Szent Imre abból a Vas vármegyéből származik, amelynek nagy részét a honfoglalás kora óta folyamatosan lakjuk mi, magyarok. Az egyik legmélyebb magyar kultúrtáj ez, amely géopolitikai elhelyezkedésénél fogva ritkán lobbantott lánggra szabadságharcokat, nemzethűsége azonban mindenkor szilárd alapokon nyugodott. Az Alapítvány névadójára tekintettel, egyetlen mozzanat megemlítek: a harmincéves háború idején a vasi némés-

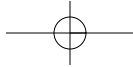
ség Bethlen Gábort támogatta, s Mankóbüki Horváth Bálint vezérletével vérént ontotta a fejedelm hűségén.

Szente Imre a megye keleti részén, a Bérzsényi szellemét idéző Keménésalján, az egykori dömölki apátság környezetében született, ahol 200 évvel korábban az a Lancsics Bonifác volt a jószágkormányzó, akinek a *Boldogasszony, Anyánk...* kezdetű himnuszunkat köszönhetjük. Szente Imre a színés népnyelv gazdag útravalójával ment továbbtanulni a Ság heggy mellől a kőszegi bencésékhöz, ahol az irodalmat akkoriban Rézék Román atya tanította, a költő, aki évtizedekkel később, Brazíliában magyarrá fordította Tëilhard de Chardin teológiai utópiáit. Később a budapesti bölcsészkaron magyar–latin szakos diplomát szerzëvén, s közben a világháborús harctereket is megjárván, Szente Imre tanár lett előbb Csepelén, majd pedig – ekkor már angol és orosz nyelvi képesítés birtokában – szülőhelye, Celldömölk gimnáziumában tanított orosz és matematikát. Innen távozott Ausztriába 1956 novembërében. 1959-től Svédországban élt, a lundii egyetemén finnugor tudományokból doktorált, 1968-tól pedig az egyik finnországi egyetemén magyart tanított. Finn feleségével és két magyarul is tudó gyermekével 1980-ban Stockholmba költözött, nyugdíjba vonulásáig magyart oktató tanárjelölteknek. A svédországi magyar gyermekek tanára. A népes skandináviai magyar diaszpóra szellemi életének egyik tevékeny, közszeretettnek örvendő tagja, a stockholmi Magyar Ház gyakori előadója. Az *Új Kéve* című svédországi magyar folyóirat szerzője, de évtizedekig írt a müncheni *Új Látóbatárba*, a párizsi *Irodalmi Újságba*, a római *Katolikus Szemlébe* és más lapokba is. A Tollas Tibor szerkesztette *Nemzetörben* anyanyelvi rovatot vezetett.

A Szabad Európa Rádiónak is munkatársa volt. Úgy emlékszem, 1980 körül hallhattuk e rádióban Szolzsényicin-fordításának, *A Gulág-szigetcsoportnak* folytatásos sorozatát. Ha hosszú életében nem tett volna mást, mint lefordította volna ezt és a *Kalevalát*, már hálára kötelezett volna bennünket. Ő a finn eposz ötödik magyar fordítója, újításai mégis eredetiek és minőségiek. A prózába tördelt trochaikus sorok, a zárt ë jelölése, jelentésmódosító szerepének figyelembevétele, és az ëmigrációs léthelyzethöz képest különösképp bámulatosan eleven szókincstár és fordítói kreativitás a korábbinál befogadhatóbbá, élvezhetőbbé tette a művet, miközben költőiségéből semmit sem vett el, sőt a tájnyelvi elemek alkotó fölhasználásával még hozzá is tett.

Versëket számos nyelvből fordított – kitünően – az idők során, saját versei pedig a gondolati erő és az érzékeny lelki rézdülésök keresztéződésében találtak még igényes formájukat.

Ezëk az erények: gondolatiság, érzelmi gazdagság, szélës látóköri, szabadságszeretet, folytonos szellemi kíváncsiság, továbbá az anyanyelvi műveltség legjavával közös kulturális vérkeringés mind-mind olyan tulajdonságok, mélyek ösztönözhettek ésszéinek, tanulmányainak, cikkeinek és előadásainak megszületését. Az ezëk nagy részét egybegyűjtő két vastkos kötet jórészt már idösebb életkorának terméke: értékéző prózájának legszëbb kivirágzása Isten kegyelméből az ezredfordulón és utána, az író életének nyolcadik és kilencedik évtizedében következett be.

Írásai, egész emigrációs életének munkája megvalósította azt a magas igényt, amelyet 1961-ben, a forradalom 5. évfordulóján tartott malmói beszédében állított önmaga és a magyar emigráns értelmiség elé: 1956 szellemének őrzése, a szüntelen önművelés, a magyar múlt és jelen őszinte megvitatása a szabad szó-lás körülményei között, magyar kulturális intézményrendszer működtetése, a magyar nemzet és kultúra szolgálata. Érzékletes nyelven szóló, világos esszéi a mű-faj legjobb hagyományait követve, az olvasóval közös tanulás tágas terepévé válnak. A szövegvilágukban kifeszülő eszmei égbolt csillagait nem az itthon szo-kásos választóvonalak szerint ragyogtatja fél, hiszen mély azonossága a „magas-ban” élő hazával, a történelmi magyarsággal és a legmagasabb európaisággal szá-mára és olvasója számára is magától értődő, nincs szükség annak külön bizo-nyítására.

Esszéinek leggyakoribb témái a magyar és külföldi irodalom és történelm, a filmművészet, a hazai viszonyok és a magyar emigráns közélet köréből valók. Különös szeretettel csügg a magyar anyanyelv rejtelsein, ismeri és ápolja gazdag-ságát, s – Kodály, Illyés, Bárczi Géza nyomdokain haladva – megfélembizhetetlen következetességgel tör lándzsát tizenötödik magánhangzónk, a dunántúli fül szá-mára oly otthonos zárt e használata és írásban való jelölése mellett. Egész sor ok-tató verszetét is megjelentetett e cél érdekében.

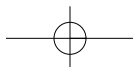
Szente Imre egész munkásságával magas színvonalon szolgálta nemzetét. Ki-tüntetése alkalmából – távollétében – kívánjunk neki jó egészséget, hogy még so-káig folytathassa művét!

GYURÁCZ FERENC

Tamási Áron-díjas

SIPOS LAJOS

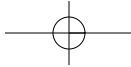
Rejtőzködő irodalomtörténész volna? Szemérmes kritikus? Érzelmei, érzései ki-fejezését a tények, adatok közlésére bízó irodalmár? A közvetlen vallomástevéstől tartózkodó? Tamási Áronról készített élet- és pályarajza ezt feltételezteti róla. Legelső és legutolsó lapjával is. Az élén az üres oldalra írt ajánlásával: „Édes-
apám, Sipo Lajos emlékének (Farkaslaka, 1905 – Budapest, 1953)”, a végén pedig a fényképpel, amelyen Tamási Áron szülőházának, a mai emlékháznak tornáca lát-ható, két férfival, akikről az aláírás csak annyit árul el, hogy az egyikük Sipo Má-tyás, Tamási unokaöccse, az emlékház gondnoka. Hogy a másikuk maga a könyv szerzője, ennek tudásához vissza kell lapozni pár oldalt, a köszönetmondáshoz, ahol az író unokaöccse úgy említődik, mint a monográfus unokabátyja, vagyis a rokonsági szálak kiegyenesedtek, a kapcsolatok kibogozódtak. Az idők kezdetéig szinte, már ami a Fehér-Nyikó menti település, Farkaslaka történetét illeti, hiszen arról meg az derül ki a bevezető részben, hogy lakosai között folyamatosan elő-fordultak a Sipo vezetéknévűek. Hogy lófők voltak-e, vagy szabad rendű közsze-

kelyek, gyalogpuskások vagy gyalogosok – ez rejtve marad, ami a régmúltra tekintve kevés izgalmat tartogathatna. Annál többet a monográfus életére nézve, aki – mint máshonnan tudjuk – Kassán született, az első bécsi döntés utáni esztendőben. A családja megtapasztalhatta hát azt az állapotot, amire a második bécsi döntéssel visszakerült Kolozsvárott Németh László, nem kis felhördülést keltve, annak idején figyelmeztetett: a valódi magyar célokért továbbra is kisebbségi sorban kell küzdeni. Kisebbségből kisebbségbe menni, egyik diktatúrát a másikra cserélni föl – bizonyos a nagyon fiatalon elhunyt édesapa sorsa példázhatná, a gyermekeié, unokáié pedig, ismét rejtetten, hogy mindenek ellenére megmaradtak a szülőföld, a szülőfalu szerelmében. A monográfus hálaszavai, testvéréhez, aztán unokaöccséhez, két fiához, legelső sorban pedig a feleségéhez nemcsak ennek a tanúsítói, hanem az irodalomtörténész szerénységének is. Azt a benyomást erősíti, mintha a monográfia a dokumentumok felkutatásától, a források gyűjtésétől, ezek ellenőrzésén és értelmezésén át a kézirat rögzítéséig és javításáig közös munka eredménye volna.

Annyiban lehet csak így, hogy Tamási Áron életét és pályáját rajzolva a Kárpát-medencében bárhol élő magyarság közös sorsának fontosabb állomásainál föltétlenül, rend szerint elidőz. Adatokban, tényekben kivételesen gazdag kötet – nemzeti önismeretet gyarapító történelemkönyvként is olvasható. Alapvetése, nem csak a királyi és a szocialista diktatúrákra érvényesen, amit Bibó Istvántól idéz: „a kisebbségi lefokozottság elvileg és lényegileg tarthatatlan, képtelen és lehetetlen emberi valóság, elviselhetetlen és megoldhatatlan” létállapot. Summázata, a vizsgált életműre vonatkozóan, hogy nem a nemzeti-társadalmi feladatvállaló magatartás a meghatározó értékszempontra – igaz, nem állítja, és például annyi más írás mellett, csak a *Gond és hitvallás* alapján sem állíthatná, hogy mellékes, elhanyagolható szempont lenne. A művek közül mi szorul vissza az irodalomtörténet lapjaira – ennek latolgatásában inkább szigorú, semmint részrehajló, minnek utána igen nagy esélyét látja annak, hogy – Németh Lászlót parafrazálva – Tamási Áron a mai olvasó számára ne csak jelkép legyen, hanem érték és élmény is.

A mostani ünnepeltet mint irodalomtörténészt jól vagy valamennyire is ismerők azt mondhatnák, persze, félresikerült ez a laudáció. Felemás, mert lehetett volna legalább a fele más. Azt középpontba állító, ami az ünnepelt irodalomtudós életét szinte kitöltötte s kitölti: a Babits Mihály munkásságával való foglalatosságát. A róla s vele együtt a *Nyugatról* szóló tanulmányokat, monográfiákat, a különböző sorozatszerkesztéseket, szövegkiadásokat, közöttük a kritikai kiadás gondozását. A talán az alkalmazott tudományok körébe tartozó munkáit amelyek az esztétikai nevelés körét érintik, vagy a magyar nyelv és irodalom tanításához való tanterveket, programokat. Nemzeti alaptanterv, iskolaszervezet, tantárgystruktúra, az új tanárképzési rendszer buktatói és így tovább – sok-sok cikk mutatja, nem szólva a szorosabb értelemben vett, szintén számos könyvkritikáról, Sipos Lajos kivételes érdeklődését és munkabírását. De a felemás e röpke számvetés funkcióinak, kitüntetéseknek említése nélkül is. Hogy Ő a Joseph Purlitzer-emlékdíj Ala-

pítvány kuratóriumának elnöke, ugyancsak elnöke a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak is, Apáczai Csere János-díjas, Budapest IV. kerületének díszpolgára.

Mindez utóbbiakat, főleg pedig a Babits-kutatásban szerzett érdemeket előtérbe helyezve, értékes voltukat hangsúlyozva olyan érzése lehetne a laudálónak, mintha egy kiváló sakkozó díjazásakor – azon az alapon, hogy az egyik is játékos, a másik is – a pingpongtudásán ámuldozott volna. Azon inkább, hogy milyen ravaszul szervál, mennyire élményszámba mennek a pörgetései meg a csuszái is – azon pedig kevésbé, hogy a nimzóindiai védelem vagy a vezércsel híve-e, s milyen kombinációkra képes. Ha egy Babits-díj átadásán lennénk, az elemzői érzékenységet, a kivételes filológiai tudást és pontosságot hasonlóképpen méltathatnánk ugyan, ám mégiscsak annak a nevét viseli a díj, aki Babits elismeréseként is az erdélyi írók közül a legtöbbször részesült Baumgarten-díjban, Tamási Áronét. A kitüntetésre Sipos Lajos, magyar irodalmunknak e kivételes szolgája igencsak rászolgált – legyen elismerésünk is az övé.

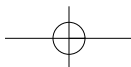
MÁRKUS BÉLA

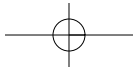
Teleki emlékezete

Idén volt 70 éve, hogy Teleki Pál vallás- és közoktatásügyi miniszter lett, majd az első bécsi döntés után a szlovákokkal tárgyaló komáromi magyar bizottság tagja. Ellenfeleink némi kisebbségi érzésből kizárták a magyart mint tárgyalási nyelvet – amit pedig a szlovák delegáció minden tagja beszélt –, és ragaszkodtak a franciához, amit egyikük sem tudott. De hát így a tolmácsok segítségével sikerült a gyűlölt magyarokat megfelelő távolságban tartani. Az is felháborította őket, hogy a magyar delegációban egy gróf foglal helyet. Amikor azonban Telekit hazarendelték, a szlovák delegáció tagjai őszintén sajnálkoztak, és nagyon szerették volna, hogy továbbra is ő maradjon ott. Az új, etnikai határ kijelölésénél Teleki vigyázott, hogy kisebb-nagyobb szlováklakta betüremlések ne kerüljenek hozzánk, de Ciano gróf, az egyik döntőbíró vonalzóval egyenesítette ki az új határvonalat.

Teleki igazi nagysága azonban a háború kitörése után mutatkozott meg. Megtagadta a német csapatok átvonulását, hogy azok dél-keletről támadják hátba a lengyel hadsereget, sőt a jegyzékben az is szerepelt, hogy vasútvonalunk több helyen alá van aknázva. (Ez ugyan Horthy kormányzó ötlete volt.) A több mint százezer lengyel menekült vendégként való kezelése közismert, de azt kevesen tudják, hogy a Nyugatra segített több mint 50 ezer lengyel katona közt nagyon sok repülő volt, köztük egy egész légi dandár 900 taggal, akik talán döntő szerepet játszottak a brit szigetek védelmében a német inváziós kísérlet idején.

Teleki Pál legnagyobb történelmi érdeme Magyarország függetlenségének a háború legutolsó évéig való megőrzése volt. Az ő „fegyveres semlegességi” politikája még mártírhalála után is érvényben maradt, és az 1944-es német megszállás sem tudta egyes elemeit megsemmisíteni. Az 1941-es jugoszláv válság idején hajsza hí-

ja volt, hogy Magyarország belesodródott a világok harcába. Teleki önkéntes áldozata volt az a váratlan erő, amelyik megakadályozta az angol hadüzenetet és annak elkerülhetetlen következményét, a német megszállást.

A magyar függetlenségi politika túlélte kitervelőjét. Van-e valaki, aki kételkedik abban, hogy 1944-ig Magyarország, bár német nyomás alatt élt, független volt. Nos, ennek sziklaszilárd bizonyítéka az a tény, hogy miközben szinte egész Európa zsidó közösségeit a németek megsemmisítették, a legnagyobbhoz, a 800 ezres magyarországihoz nem nyúlhattak! Tudok zsidó művészekről, tudósokról, akik a háború elején magyar útlevéllal bántatlanul utazhattak Németországon át Nyugatra. Közben Szlovákia a zsidó lakosságát kiszolgáltatta a németeknek, ami ellen a pozsonyi parlamentben egyedül Esterházy János szavazott, a magyar párt nevében.

Vajon mi adta Telekinek azt az erőt, amellyel megalkotta Teleki-doktrínának nevezhető koncepcióját, majd láthatatlan kisugárzással öt éven át biztosította érvényesülését a sötétség hatalmával szemben? Ez az erő keresztyén hite volt, rendíthetetlen szeretete magyar nemzete iránt, és politikai magatartásának végső kritériuma, az erkölcs.

Hallgassunk meg erről egy külföldi ítéletet, Łubczyk volt lengyel nagykövet szavait: „Nem tudok elképzelni olyan nem magyar miniszterelnököt, aki mint Teleki Pál 1939 júliusának végén azt írta volna Hitlernek és Mussolininek, hogy »Magyarország erkölcsi okokból, nem vehet részt a Lengyelország elleni fegyveres támadásban.«

És még nagyobb bátorságot tanúsított a kormányfő a háború kitörése után, megtagadva azt, hogy a hitleri haderő átvonuljon Magyarországon: »Magyarország számára nemzeti becsületbeli ügy, hogy ne vegyen részt semmilyen Lengyelország elleni támadásban.«

Ez az erkölcsi magatartás vezette Telekit végig a hitleri rém fenyegetésével szemben, s amikor életének önkéntes fölládozásával tett hitvallást igazságáról, el-lenségeink vezetői, Hitler és Churchill egyaránt, meghajoltak erkölcsi nagysága előtt.

CSICSERY-RÓNAY ISTVÁN

(Elhangzottak 2008. december 5-én, Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogi Kara dísztermében, a Bethlen Gábor Alapítvány díjátadási ünnepségén.)

